

INVESTITSIYA LOYIHALARINI BOSHQARISHNING XALQARO STANDARTLARI**Xurramov Abror Baxrom o'g'li**

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi "Loyiha boshqaruvi"

(Project Management) mutaxassisligi magistranti.

abrorxurramov361@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.14057023>

Annotatsiya. Ushbu maqola investitsiya loyihalarini boshqarish jarayonida xalqaro standartlarning ahamiyati va ularning tatbiq etilishining asosiy jihatlarini o'rganadi. Maqolada PMBOK, ISO 21500 va PRINCE2 kabi xalqaro standartlarning asosiy tamoyillari va ularning loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada O'zbekiston misolida xalqaro standartlarni joriy etish tajribalari, mavjud muammolar va ularni hal qilish bo'yicha tavsiyalar muhokama qilinadi. Maqolaning xulosalari mamlakatimizda loyihalarni boshqarishning sifatini oshirishda xalqaro yondashuvlarning strategik ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: investitsiya loyihalari, loyiha boshqaruvi, xalqaro standartlar, PMBOK, ISO 21500, PRINCE2, risklarni boshqarish, resurslarni boshqarish, O'zbekiston, loyiha muvaffaqiyati, globallashuv, strategik boshqaruv.

INTERNATIONAL INVESTMENT PROJECT MANAGEMENT STANDARDS

Abstract. In the course of the work carried out by the investigation, it studies its strict control according to the application of international standards and documents. The article examines key processes and the impact of international standards such as PMBOK, ISO 21500 and PRINCE2 on quality improvement. Experiences of implementation of international standards in the case of Uzbekistan, existing problems and recommendations for their solution. The article emphasizes the strategic importance of international disease control in quality control of safety assurance.

Keywords: investment, ISO management, management management, international standards, PMBOK 21500, PRINCE2, risk management, resource management, Uzbekistan, success, globalization, strategic management.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ ПРОЕКТАМИ

Аннотация. В данной статье рассматривается значение международных стандартов и основные аспекты их внедрения в процессе управления инвестиционными проектами. В статье рассматриваются основные принципы таких международных стандартов, как PMBOK, ISO 21500 и PRINCE2, и их влияние на успешную реализацию

проектов. Также в статье рассматривается опыт внедрения международных стандартов, существующие проблемы и рекомендации по их решению на примере Узбекистана. В выводах статьи подчеркивается стратегическая важность международных подходов в повышении качества управления проектами в нашей стране.

Ключевые слова: инвестиционные проекты, управление проектами, международные стандарты, PMBOK, ISO 21500, PRINCE2, управление рисками, управление ресурсами, Узбекистан, успех проекта, глобализация, стратегический менеджмент.

Kirish

Investitsiya loyihalarini muvaffaqiyatli boshqarish zamonaviy iqtisodiy muhitda strategik ahamiyatga ega. Ushbu loyihalar iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Loyihani to'g'ri boshqarish esa samaradorlikni oshirish va resurslarni optimal ishlatish bilan bog'liq. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, investitsiya loyihalarini boshqarishda xalqaro standartlarga asoslanish loyihalarni yanada samarali amalga oshirishga olib keladi. PMBOK, ISO 21500 va PRINCE2 kabi xalqaro standartlar loyihani boshqarishning universal tamoyillarini belgilab, global darajada tan olingan yondashuvlar sifatida keng qo'llanilmoqda. Ushbu maqolada investitsiya loyihalarini boshqarishda ushbu xalqaro standartlarning o'rni va O'zbekistonda ularning tatbiq etilish holati tahlil qilinadi.

Metodologiya

Ushbu maqola ilmiy-analitik yondashuv asosida yozilgan bo'lib, unda nazariy va amaliy manbalarni o'rganish, tahlil qilish va umumlashtirish usullari qo'llanildi. Maqola uchun quyidagi metodlar ishlatildi:

1. Adabiyot tahlili: Xalqaro va mahalliy manbalardan PMBOK, ISO 21500 va PRINCE2 kabi xalqaro standartlar bo'yicha ilmiy maqolalar, kitoblar va tahlillar o'rganildi.
2. Statistika tahlil: O'zbekistonda investitsiya loyihalarini boshqarish va xalqaro standartlarni joriy etish bo'yicha mavjud statistik ma'lumotlar va ko'rsatkichlar tahlil qilindi.
3. Solishtirma tahlil: Turli mamlakatlar tajribasi va O'zbekistonda amaldagi loyihalarni boshqarish usullari solishtirildi.
4. Ekspert suhbatlari: Investitsiya loyihalarini boshqarish bo'yicha mutaxassislar va loyiha menejerlari bilan o'tkazilgan suhbatlar va ularning fikrlari asosida real amaliyotlar o'rganildi.
5. Holat tahlili: Investitsiya loyihalarini boshqarishning O'zbekiston misolidagi muvaffaqiyatli va qiyin tomonlarini ko'rsatish uchun konkret holatlar va misollar keltirildi.

Ushbu metodologiya maqolani asoslashda va unda keltirilgan xulosalarni mustahkamlashda yordam berdi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi:

Investitsiya loyihalarini boshqarish bo'yicha xalqaro standartlarni yorituvchi adabiyotlar keng qamrovli va turli sohalarni qamrab oladi. Ushbu maqola uchun o'rganilgan asosiy adabiyotlar quyidagilardir:

1. PMBOK (Project Management Body of Knowledge) – PMI tomonidan taqdim etilgan ushbu yo'riqnoma loyiha boshqaruvi tamoyillarini batafsil tushuntirib beradi. Unda loyiha boshqaruvining 10 ta asosiy sohasini va besh bosqichli jarayonni o'z ichiga oladi, bu jarayonlar rejalashtirishdan to loyihani yakunlashgacha bo'lgan barcha faoliyatlarni qamrab oladi.

2. ISO 21500: Loyiha boshqaruvi yo'riqnomalari – Xalqaro standart sifatida ISO 21500 turli mamlakatlarda loyiha boshqaruvi uchun yo'l-yo'riq sifatida qabul qilingan. Ushbu standart PMBOK bilan bog'liq bo'lib, u loyihalarning muvaffaqiyatli boshqaruvi uchun zarur bo'lgan tamoyillarni belgilaydi va umumiy amaliyotlarni ko'rsatadi.

3. PRINCE2 (Projects IN Controlled Environments) – Bu metodologiya loyiha boshqaruviga yondashuvning strukturaviy modelini taklif qiladi va loyihalarni rejalashtirish, nazorat qilish va amalga oshirish jarayonlarida aniq bosqichlar va qadamlarni taqdim etadi.

Adabiyotda PRINCE2 ning yuqori darajada aniq va amaliy bo'lishi qayd etilgan.

4. Boshqa ilmiy manbalar va maqolalar – Investitsiya loyihalarini boshqarishning xalqaro tajribalarini o'rganish uchun bir qator ilmiy maqolalar tahlil qilindi. Ularda loyiha boshqaruvining turli mamlakatlardagi tajribasi, muvaffaqiyat omillari va yo'l qo'yilgan xatolar ko'rib chiqilgan.

5. O'zbekiston qonunchiligi va amaliyoti bo'yicha manbalar – O'zbekistonda investitsiya loyihalarini boshqarishga oid qonunchilik hujjatlari, davlat dasturlari va ekspertlarning fikrlari o'rganildi. Bu mamlakatda xalqaro standartlarning tatbiq etilishi va mavjud muammolarni tahlil qilish imkonini berdi.

Ushbu adabiyotlar tahlili investitsiya loyihalarini boshqarishda xalqaro standartlar va ularning amaliy qo'llanilishi bo'yicha chuqur tushuncha berish uchun xizmat qildi.

Tahlil va natijalar

Investitsiya loyihalarini boshqarish jarayoni murakkab va keng ko'lamli jarayon bo'lib, zamonaviy iqtisodiy muhitda uni samarali boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Loyiha boshqaruvi samaradorligini ta'minlash va resurslarni optimal tarzda ishlatish xalqaro tajribadan foydalangan holda yanada kuchaytirilishi mumkin.

Xalqaro standartlar, jumladan PMBOK, ISO 21500 va PRINCE2, loyihalarni boshqarishda keng qo'llaniladigan asosiy qoidalar va amaliyotlarni belgilab beradi. Ular loyihalarning hayot siklini to'liq qamrab oladi va boshqaruv jarayonini tizimli ravishda yo'naltiradi.

Xalqaro standartlar loyihani boshqarishning har bir bosqichida aniq ko'rsatmalar va tavsiyalar berib, risklarni kamaytirish va loyihaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydi. PMBOK'ning 10 ta boshqaruv sohalari va besh bosqichli jarayonlari, shuningdek, ISO 21500 ning umumiy yo'riqnomalari menejerlarga loyiha jarayonlarini yaxshiroq nazorat qilish imkonini beradi. PRINCE2 metodologiyasi esa har bir loyiha uchun maxsus yondashuv va moslashuvchanlikni ta'minlaydi, bu esa loyihalarning muvaffaqiyatli rejalashtirilishi va nazorat ostida bo'lishiga yordam beradi.[5]

O'zbekiston kontekstida xalqaro standartlarni joriy etish masalasi alohida e'tiborga loyiq. Yaqinda amalga oshirilgan islohotlar mamlakatda xalqaro tajribalarga asoslangan boshqaruv amaliyotining joriy etilishiga ijobiy sharoit yaratdi. Ammo, bu yo'nalishda hali bir qator muammolar mavjud. Kadrlar malakasining yetishmasligi, huquqiy bazaning takomillashuvi va texnologik yangiliklarning yetarlicha tatbiq etilmasligi xalqaro standartlarni to'liq tatbiq etishga to'siq bo'lib kelmoqda.[8]

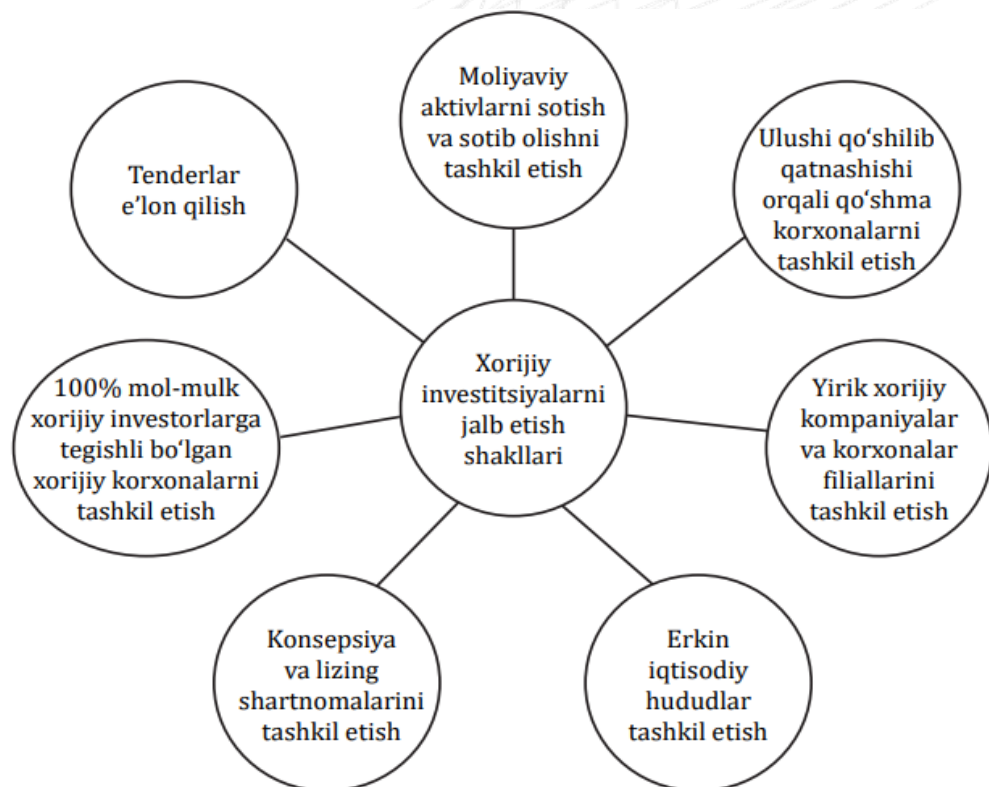
Xalqaro standartlarning tavsifi va afzalliklari

Standart Nomi	Ta'rifi	Afzalliklari
PMBOK	Project Management Body of Knowledge – PMI tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro loyiha boshqaruvi qo'llanmasi.	Samarali metodologiyalar va universal qo'llanmalar, risklarni boshqarish va jarayonlar boshqaruvi.
PRINCE2	PRINCE2 – Axelos tomonidan ishlab chiqilgan, jarayonlarga asoslangan loyiha boshqaruvi metodologiyasi.	Loyihani jarayonlarga bo'lib, muammolarni tezkorlik bilan hal qilish imkonini beradi.
ISO 21500	ISO 21500 – Loyiha boshqaruvi bo'yicha xalqaro standarti, umumiy tushunchalar va yondashuvlarni tavsiflaydi.	Tashkilotlar uchun universal yondashuv, global qabul qilingan tushunchalar.
IPMA ICB	IPMA ICB – Xalqaro Loyiha Boshqaruvi Assotsiatsiyasi tomonidan ishlab chiqilgan kompetensiya asosidagi yondashuv.	Loyiha menejerlari uchun kompetensiyalarga asoslangan rivojlanish yo'llari.

AgilePM	AgilePM – Agile loyihalarini boshqarish uchun ishlab chiqilgan yondashuv, moslashuvchan va iteratsion jarayonlarga asoslanadi.	Jadal o'zgarishlarga moslashish va loyiha dinamikasini boshqarish.
---------	--	--

Shu bilan birga, tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalqaro standartlarni tatbiq etishning iqtisodiy samaradorligi yuqori. Investitsiya loyihalarini boshqarishda bu standartlar loyihaning umumiy natijadorligini va iqtisodiy foydasini oshiradi. Masalan, rivojlanayotgan davlatlar, xususan, Xitoy va Hindiston, ushbu standartlarni joriy etib, yirik investitsion loyihalarini muvaffaqiyatli boshqarishga erishgan. Bu tajriba O'zbekiston uchun ham dolzarb bo'lib, xalqaro standartlarni qo'llash orqali loyihalar sifatini oshirish va xorijiy investorlarni jalb qilishga imkon beradi.[7]

Xalqaro standartlarni qo'llashning afzalliklari shubhasizdir. Loyiha boshqaruvini standartlashtirish va aniq yondashuvlardan foydalanish loyihani boshlashdan to yakunigacha samarali boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, resurslarni to'g'ri taqsimlash, vaqtni tejash va risklarni kamaytirish kabi ijobiy natijalarga olib keladi. O'zbekistonda bu yondashuvning keng qo'llanilishi iqtisodiy o'sishni jadallashtirish va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishga katta imkoniyat yaratadi.

Xorijiy investitsiyalarni jalb etish shakllari

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda xalqaro standartlar asosida investitsiya loyihalarini boshqarishni rivojlantirish uchun maxsus o'quv dasturlari, davlat va xususiy sektorda treninglar tashkil etish, qonunchilikni yanada takomillashtirish va innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish zarur. Bu yondashuv mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qilishi va loyihalarni yanada samarali amalga oshirishga ko'mak berishi mumkin.

Muhokama

Investitsiya loyihalarini boshqarishda xalqaro standartlarning qo'llanilishi O'zbekiston uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Mavjud tahlillar shuni ko'rsatadiki, xalqaro standartlarni tatbiq etish jarayonlari, masalan, PMBOK va ISO 21500, mamlakat loyihalarini rejalashtirish va amalga oshirish jarayonlarini yanada samarali qiladi. Biroq, bu borada amaliyotda uchraydigan muammolar va to'siqlar ham mavjud.[3]

Birinchi navbatda, kadrlar malakasining yetishmasligi va bu sohada maxsus o'quv dasturlarining cheklangani xalqaro standartlarning samarali qo'llanilishini qiyinlashtirmoqda. Shu bilan birga, mavjud qonunchilikni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish jarayonlari ham sust rivojlanmoqda. Ushbu masalalar yechim topishi uchun o'quv va trening dasturlarini tashkil etish, hamda xalqaro tajribani kengroq o'rganish zarur.

Xalqaro standartlarni qo'llash nafaqat loyihalarning muvaffaqiyatini oshiradi, balki iqtisodiyotga yangi investitsiyalarni jalb qilishda ham katta rol o'ynaydi. Xitoy va Hindiston kabi mamlakatlarning tajribasi bu yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Ularning investitsiya loyihalarini xalqaro standartlar asosida boshqarishi iqtisodiy o'sishni ta'minlagan va loyihalar muvaffaqiyatini oshirgan.

O'zbekistonda bu yondashuvning kengroq tatbiq etilishi resurslarni samarali taqsimlash, vaqtni tejash va risklarni minimallashtirish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, texnologik innovatsiyalarni keng joriy etish orqali loyihalar boshqaruvini avtomatlashtirish va optimallashtirish muhim. Bu, o'z navbatida, xalqaro darajadagi raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi.[9]

Muhokama qilish kerak bo'lgan yana bir jihat - davlat va xususiy sektorlar hamkorligi orqali xalqaro standartlarni tatbiq etish. Ular o'rtasidagi uzviy aloqalar yanada kuchaytirilsa, investitsiya loyihalarini boshqarish samaradorligini oshirish uchun zarur sharoitlar yaratiladi. Shuningdek, xalqaro standartlarga mos qonunchilik bazasini mustahkamlash ham muhimdir.

Umuman olganda, xalqaro standartlarning tatbiq etilishi O'zbekistonning investitsiya jozibadorligini oshirishda strategik ahamiyatga ega. Yechim sifatida kadrlar tayyorlashga qaratilgan dasturlar, huquqiy va texnologik infratuzilmani mustahkamlash, hamda xalqaro hamkorlikni kuchaytirish tavsiya etiladi.

Xulosa

Investitsiya loyihalarini boshqarishning xalqaro va mahalliy standartlari va yondashuvlari loyihalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Xalqaro miqyosda qabul qilingan PMBOK va PRINCE2 kabi standartlar loyiha menejmenti amaliyotini yaxshilash va barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun keng qo'llaniladi. O'zbekistonda esa ushbu jarayonlar mahalliy iqtisodiy sharoitlar va tajribalarga moslashtirilgan holda olib boriladi.

O'zbekiston ilmiy adabiyotlarida investitsiya boshqaruvi mavzusida yoritilgan materiallar, mahalliy iqtisodiy tajribalar va xalqaro yondashuvlar bilan uyg'unlashgan holda, amaliyotning sifatini oshirishga qaratilgan.[4]

Investitsiya loyihalarini boshqarishning xalqaro va mahalliy standartlariga asoslanishning ahamiyati nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham ko'p qirrali foyda keltiradi. Xalqaro standartlar, xususan, PMBOK va PRINCE2, loyihalarni to'g'ri rejalashtirish va amalga oshirish uchun yetarli ko'rsatmalarni taqdim etib, risklarni kamaytirish, vaqt va resurslarni samarali boshqarish imkoniyatini beradi. Ushbu standartlarning asosiy afzalliklaridan biri bu jahon bo'ylab qabul qilingan yagona terminologiya va yondashuvlardan foydalanishdir. Bu esa turli mamlakatlardan kelgan loyiha ishtirokchilari o'rtasida tushunishni yengillashtiradi va o'zaro hamkorlikni mustahkamlaydi.

O'zbekiston sharoitida esa xalqaro tajribani o'rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirish jarayoni davom etmoqda. Mahalliy iqtisodiyot va biznes muhitiga moslashtirilgan loyiha boshqaruvi yondashuvlari mamlakatdagi ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishga yordam beradi. Bunga mahalliy mutaxassislar tomonidan olib borilayotgan izlanishlar va yozilgan adabiyotlar misol bo'la oladi. Ushbu adabiyotlar va ilmiy ishlar xalqaro standartlarning mahalliy sharoitda qo'llanilishi haqida batafsil tushunchalar beradi va investitsiya loyihalarini muvaffaqiyatli boshqarish uchun zarur bo'lgan texnik va strategik yondashuvlarni taklif qiladi.

Yakuniy natijada, investitsiya loyihalarini boshqarishning xalqaro va mahalliy standartlariga asoslanish har qanday mamlakat uchun iqtisodiy barqarorlikni va strategik o'sishni ta'minlashning kaliti hisoblanadi. O'zbekistonning xalqaro standartlarni mahalliy sharoitlarga integratsiya qilish yo'lidagi sa'y-harakatlari mamlakatni jahon miqyosidagi loyiha menejmenti amaliyotlariga yanada yaqinlashtiradi va milliy iqtisodiyotni mustahkamlaydi. Bu jarayonda tajriba almashinuvi va xalqaro hamkorlik muhim omillar bo'lib, iqtisodiy rivojlanishning kelajakdagi imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shunday qilib, investitsiya loyihalarini boshqarish bo'yicha xalqaro va mahalliy standartlarga asoslanish nafaqat loyihalarning samaradorligini oshiradi, balki iqtisodiy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun strategik ahamiyatga ega hisoblanadi. Mahalliy mutaxassislar va tadqiqotchilar xalqaro tajribani chuqur o'rganib, uni O'zbekiston sharoitlariga moslashtirishi lozim, bu esa umumiy loyihaviy amaliyotni yangi bosqichga olib chiqadi.

REFERENCES

1. G'ulomov, S.S. Investitsiyalar iqtisodiyoti va uni boshqarish. Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
2. Yo'ldoshev, Q.Q. Investitsion loyihalarni boshqarish. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021.
3. Toshmuhamedov, B.B. Loyihalarni boshqarishning zamonaviy usullari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
4. Karimov, A.A. O'zbekistonda investitsion siyosat va loyihalarni boshqarish. Toshkent: Sharq, 2020.
5. Raximov, I. Loyihalash va investitsion boshqaruv asoslari. Toshkent: Ilm Ziya, 2017.
6. Hakimov, O.T. Moliyaviy menejment va investitsiya loyihalari. Toshkent: Oliy o'quv yurtlari nashriyoti, 2016.
7. Rasulov, K. Investitsion faoliyatning iqtisodiy tahlili. Toshkent: Iqtisodiyot, 2018.
8. Maxmudov, N.T. Strategik boshqaruv va investitsiya loyihalari. Toshkent: Ekonom press, 2019.
9. Usmonov, J.A. Biznes va investitsion loyihalarni boshqarish amaliyoti. Toshkent: Biznes nashr, 2021.
10. Nabiyeu, S.R. O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni amalga oshirish tajribasi. Toshkent: Ma'naviyat, 2020.